

met het zieleleven en de ontwikkelingsfasen van het kind. De laatste jaren van mijn loopbaan hebben mij wel doen inzien, dat het met ons onderwijs *die* richting uit moet. En gelukkig, dat dit tegenwoordig kan, mede door den steun, die ons in dat opzicht van hogerhand verleend wordt?"?

TUCHTVRAAGSTUK

Bij de beoordeling van den toestand van het onderwijs speelt het tucht-vraagstuk een grote rol. De laatste jaren heeft dit vraagstuk de belangstelling van allen, die met het onderwijs te maken hebben: in de onderwijspers verschijnen er geregeld artikelen over, bij de behandeling van de onderwijsbegroting in de Staten-Generaal wordt er steeds over gesproken. Men krijgt dus wel den indruk, dat het een „brandend” vraagstuk is, waarvoor een oplossing, zoal niet gevonden, dan toch benaderd moet worden. De moeilijkheid is m. i., dat het tucht-vraagstuk niet speciaal een vraagstuk is van de *school*, maar van de *gebele volks-opvoeding*. Zolang men het alleen beschouwt vanuit het standpunt van de school, zal een goede oplossing nooit gevonden worden. Een goede *schooltucht* zonder een goede *gezinstucht* zal m. i. nooit mogelijk zijn. Over het vraagstuk van het tuchtrecht, waarmede nauw verbonden is dat van het tuchtigingsrecht, geeft de inspecteur in de inspectie *Hengelo* in zijn jaarverslag de volgende beschouwing:

„Een vraagstuk, dat wel aan de orde kwam en dat, hoewel verre van nieuw, thans meer actueel is dan vroeger — men volge slechts de periodieken der verschillende onderwijzersorganisaties — is de relatie tussen den onderwijzer en den strafrechter. Bien étonnés de se trouver ensemble! Zo moest het althans wezen. De verbazing zal echter in den laatsten tijd van weerszijden wel geluwd zijn.

Enkele gevallen van mishandeling van leerlingen door onderwijzers, althans van wat als mishandeling beschouwd wordt, kwamen in deze inspectie voor. Ze zijn op verschillende wijzen tot een goed of minder goed einde gebracht. In één geval door den strafrechter.

De onderwijzer en het tuchtrecht. Hiermee zitten we meteen midden in de kwestie. Of eigenlijk nog maar ten dele. Heeft de onderwijzer het recht tot straffen, meer bijzonder het recht tot lichamelijke kastijding? Daar gaat het om.

Dat den onderwijzer, die heeft te zorgen voor orde in zijn klas, een orde, welke voor vruchtdragend onderwijs onontbeerlijk is, de daartoe geëigende middelen niet onthouden mogen worden, spreekt vanzelf. Ook bij het ontbreken van wettelijke bepalingen zal men dit moeten aannemen en het wordt ook aangenomen. Over de middelen denkt men intussen niet gelijk. Hier laten subjectieve opvattingen zich gelden. Meer dan eens heb ik een vraag van een gemeentebestuur, een sollicitant betreffende: „Handhaaft hij de orde?” zien beantwoorden met: „Ja, met gepaste middelen”. Maar wat *zijn* gepaste middelen?

Het is een gelukkige omstandigheid, dat voor een beduidend aantal onderwijzers deze vraag niet al te klemmend is. Bij hen gaat het handhaven der orde vanzelf. Zij bezitten een aangeboren tact, hebben de gave zich te laten gelden zonder enig vertoon en de klas gedraagt zich er naar. Is de een met dit talent natuurlijk ruimer bedeed dan de ander, bij de meesten is het wel in die mate aanwezig, dat de orde in het geheel geen probleem wordt.

Voor hen, die deze gave vrijwel of geheel missen, is het evenmin een vraag: dezen komen er toch nooit uit. Hier zijn voor het intreden van wanorde lastige elementen niet nodig, ook bij gebreke van deze soort loopt de zaak vast. Maar tussen deze beide groepen, van welke de eerste een veelvoud is van de laatste, ligt een categorie, die het niet altijd zonder krachtiger middelen kan stellen. En ten slotte zijn er leerlingen, die sterk afwijken van de grote meerderheid, die voor geen rede vatbaar zijn en alleen voor dwang wijken.

Dit laatste soort heeft menig onderwijzer, ook den beste, grote ergernis bezorgd. Hoevelen zouden nooit, werkelijk *nóóit*, hun zelfbeheersing verloren hebben? Wie stak *nóóit* zijn handen uit? Het aantal, dat dit immer naliet, zou, als ieder eerlijk wilde opbiechten, vermoedelijk heel klein blijken te zijn.

Een gepast middel? Doelmatig in vele gevallen wèl. Het is geen uitzondering, dat een „klinkend” argument overtuigend blijkt, lang nawerkt en blijvende verbetering brengt. In dienst vergrijsde leerkrachten, ook autoriteiten op het gebied van het onderwijs, getuigen het uit ervaring. Reden tot het wekken van een veld- en landgeschrei is er, zo een onderwijzer in arren moede tot dit middel zijn toevlucht neemt, m. i. dan ook niet.

Maar . . . doelmatig en rechtmatig, ik bedoel door de wet gesanctionneerd, is niet hetzelfde. Moet hierin verandering worden gebracht en het tuchtigingsrecht wettelijk worden geregeld? Het wordt hier en daar met aandrang betoogd, doch te betwijfelen is, of de redactie ener op te nemen bepaling de heren juristen zal meevallen.

Het is reeds eenmaal ondernomen. In 1900 nam de toenmalige Minister van Justitie, Cort van der Linden, artikel 43ter op in een wetsontwerp, dat echter het Staatsblad niet bereikte. Dit artikel verklaarde niet strafbaar, wie ter uitvoering van de tucht over aan zijn zorg toevertrouwde minderjarigen een feit begaat, voor zover het naar redelijk inzicht doelmatig is te achten.

De bevoegdheid tot straffen werd erkend, maar de meeste nadruk valt op het einde van de volzin; de rechtmatigheid van de toepassing is afhankelijk van de doelmatigheid naar redelijk inzicht. Subjectieve overwegingen, die men thans zo fel aanvecht, waren derhalve ook hier niet geëlimineerd. De mogelijkheid laat zich trouwens niet denken, deze geheel uit te schakelen. Men kan immers niet alles geoorloofd achten. Zo men de bevoegdheid, een kastijding toe te dienen, aanvaardt, dan houdt zulks toch niet in, dat men nu ook gerechtigd is, een

baldadigen leerling een arm of een been te breken. Weliswaar is een afstraffing als juist genoemd nogal schrill, maar — waar ligt de grens? Hij, die deze in een concreet geval moet trekken, zal het volgens eigen oordeel moeten doen. En de subjectiviteit blijft, over de doelmatigheid zullen de meningen uiteenlopen. Het lijkt toch niet wenselijk, dat zich een jurisprudentie zou moeten vestigen van geval tot geval en waardoor bijv. zou komen vast te staan, dat het wel een klap kan lijden, maar niet indien deze een bloedneus ten gevolge heeft. Of men nu een negatieve omschrijving kiest: „Niet strafbaar is hij...”, gelijk het ontwerp-Cort van der Linden deed, dan wel aan een positieve formulering de voorkeur geeft, zoals ook gevraagd wordt, alle moeilijkheden raken daarmee niet uit de wereld. Aan de laatste keuze kleeft nog dit bezwaar, dat de geoorloofde middelen limitatief moeten worden opgesomd en de niet genoemde er buiten vallen. En hoe te handelen, indien de verleende bevoegdheid overschreden wordt of beweerd wordt, dat deze is overschreden? Weer zal dan de rechter moeten oordelen. Wettelijke regeling van een tuchtigingsrecht houdt inderdaad het gevaar in, dat van het geoorloofd verklaarde middel een gebruik gemaakt wordt, dat het doel voorbijschiet. Tot lichamelijke kastijding zal het meestal komen in een ogenblik van ergernis van den onderwijzer, wanneer hem, zoals men het noemt „de gal over de lever loopt” en het gevaar bestaat, dat dan de maat zoek raakt. Bij rustige bezinning een afstraffing toedienen — en dat zou het meest aan het gestelde doel beantwoorden — zou geen regel blijken. Dit wekt trouwens ook enige weerzin.

Tegemoetkoming aan de geuite wensen zou stellig enige gerustheid brengen, maar alle processen voorkomen lijkt uitgesloten. Toch ware dit de oplossing, bepaald ergerlijke gevallen dan uitgezonderd. Het is juist de behandeling voor den rechter, die ernstige nadelen inhoudt. Men onderschatte deze niet: er zit een kwade kant aan gevallen als deze. De onderwijzer, die terzake van mishandeling heeft terechtgestaan, kan zijn matten wel oprollen. Dat hij veroordeeld wordt, is niet eens nodig, ook zo een vrijspraak volgt, komt hij er niet ongeschonden af. Hij is zijn prestige kwijt, zal zich voor de jaren, die hij nog te dienen heeft, in een defensieve stelling moeten ingraven, de spraakmakende gemeente laat hem niet met rust, hem niet en vermoedelijk ook zijn gezin niet. Het is ook niet verheffend, jonge kinderen als getuige gedagvaard te zien om materiaal aan te dragen, dat dient om hun onderwijzer als misdadiger aan de kaak te stellen. Ook bestaat de mogelijkheid, dat een minder gelukkig woord van een lid der staande of zittende magistratuur er ongewild toe bijdraagt, de calamiteit te vergroten. Behandeling met gesloten deuren, waardoor tenminste de publiciteit voorkomen wordt en de sensatie geen kans krijgt, lijkt al het minste, dat gevraagd kan worden. Trouwens ook vermelding van het vonnis, alleen met de initialen van den delinquent erbij, is, vooral in kleine gemeenschappen, voldoende om man en paard met feillooze zekerheid

aan te wijzen en ook dan is het effect betreurenswaardig. En het vonnis wordt nu eenmaal in het openbaar uitgesproken. De pers kan meewerken door van rechtzaken als deze iedere berichtgeving achterwege te laten.

Dat het algemeen belang deze publiciteit zou vorderen, wil er bij mij niet in. Men onderschatte niet het aantal van hen, die iedere een leerling toegediende kastijding veroordelen, doch dat het rechtsbewustzijn van het hele Nederlandse volk er door gekrenkt zou worden, schijnt lichtelijk overdreven. Het zijn niet altijd edele motieven, welke dengene inspireren, die vlot is met een klacht bij de politie. Speelt ook niet soms de zucht om iemand, die met enig gezag bekleed is, een hak te zetten, hem eens fijntjes mores te leren, een rol, als de verbolgen of kwasi-verbolgen vader een onderwijzer voor den rechter sleept? Er zijn immers andere, ik meen betere middelen.

Vooreerst is het mogelijk, zich tot de leerkracht zelf te wenden, al of niet door tussenkomst van het hoofd der school of desnoods van den inspecteur, indien men de zaak van voldoende gewicht acht. Het bijna altijd opgeblazen geval zal dan tot de ware proporties worden teruggebracht. Indien de zaak door redelijk overleg een bevredigend einde vindt, is het tenminste niet de leerling, die ten aanschouwe van heel het volk triomfeert en de betrokken onderwijzer zal zijn conclusies wel trekken. Ook dit is in deze inspectie geschied.

Er is nog een andere weg, indien de juist genoemde niet naar het doel heeft geleid of men deze weigert te betreden, wijl men het geval daartoe te ernstig acht. Immers, niet alleen de rechter vermag een onderwijzer te corrigeren, de Lager-onderwijswet kent deze bevoegdheid ook toe aan gemeente- en schoolbesturen. Waarschuwing, schorsing met of zonder behoud van jaarwedde, zelfs ontslag zijn maatregelen van ingrijpenden aard. Zij, die er door getroffen worden, voelen ze scherp aan, vergeten ze niet licht.

Een waarschuwing zal veelal voldoende zijn; in goed gekozen woorden geformuleerd, gaat er van deze straf de nodige werking uit. Door middel van zulk een waarschuwing werd in deze inspectie een geval van mishandeling berecht en — de maatregel heeft op den betrokkene indruk gemaakt.

Het is m. i. aan geen twijfel onderhevig, dat de hier genoemde weg verre de voorkeur verdient boven een procedure voor den strafrechter. Het effect is minstens gelijk, de bijzondere preventie althans komt volkomen tot haar recht, de maatregel van correctie is even krachtig als de boete van een handvol guldens en er wordt geen algemeen belang geschaad. De zaak kan zonder ruchtbaarheid verlopen, de onderwijzer boet tegenover de buitenwereld niet in aan prestige en de neiging tot generaliseren kan er niet toe leiden, dat de hele onderwijzersstand ter plaatse met den delinquent over één kam wordt geschoren. Het ware wenselijk, dat de organen van het Openbaar Ministerie, zo zij aangebrachte klachten niet geheel ter zijde kunnen

leggen, een afdoening in bovenstaande geest bevorderen. Het hoge ambt, door hen bekleed, brengt een aanzien mede, groot genoeg om, zo men deze kant uit wil, gemakkelijk te slagen. Een goede rechtspleging wordt er niet door belemmerd en aanwijsbare belangen worden er door gesauveerd.

De roep om wettelijke regeling van het tuchtrecht sterft dan vermoedelijk weg. Ergerlijke gevallen voor den rechter — de handhaving der openbare rechtsorde stelt haar eisen — maar liefst dan ook die gevallen alleen.

§ 2. DE LAGERE SCHOLEN EN DE CURSUSSEN VOOR VERVOLG- ONDERWIJS, HAAR WERKWIJZE EN HAAR RESULTATEN

In de meeste jaarverslagen wordt vooral aandacht besteed aan de resultaten van de vakken *taal* en *lezen*. Dit is geen toeval, doch een gevolg van het feit, dat door ons de laatste jaren getracht is, deze vakken de plaats in het onderwijs te doen innemen, welke eraan toekomt. Het hoofdvak voor de lagere school is Nederlandse taal, met daarin begrepen het lezen.

LEZEN

Hierover schrijft de inspectrice in de inspectie *Dokkum*:

„Bij de leesles in de hoogste klassen is het nu meestal zo, dat de leerlingen eerst de les voor zichzelf overlezen en daarbij in een woordenboekje de verklaring zoeken van hun onbekende woorden; daarna komen de leerlingen met vragen over datgene, wat zij niet hebben begrepen, terwijl tenslotte de onderwijzer door het stellen van de juiste vragen er zich van overtuigt, of het gelezene voldoende is begrepen. Ook het naverellen van de les of van gedeelten daarvan wordt voortdurend aan de orde gesteld. De intonatie bij het lezen wordt steeds beter, nu op de scholen geregeld wordt gedaan aan het memoriseren en het opzeggen voor de klas van gedichtjes en — maar dit komt nog weinig voor — van stukjes proza. Ontbreekt het den leerlingen in de eerste leerjaren bijna nooit aan de nodige vrijmoedigheid bij het „voordragen”, in de hogere leerjaren speelt de valse schaamte nog wel eens een rol; bij jongens is dit in het algemeen meer het geval dan bij meisjes. Een school, waar de leerlingen eenvoudig niet voor de klas durven te komen om iets op te zeggen, zoals ik een paar jaar geleden toch nog wel ontmoette, is er niet meer. Door de algemeene oefening is de durf voldoende uitgegroeid.”

De inspecteur in de inspectie *Sneek* schrijft:

„Verscherpt is de aandacht op vele scholen voor de leestoon. Vanaf het eerste leerjaar wordt daar het reciteren van eenvoudige, meest leuke versjes beoefend, om indien mogelijk te voorkomen, dat de leerling vervalt tot de later zo moeilijk uit te drijven „leesdreun” en om vanaf